

Εκπαιδευτικό σύστημα. Παλαιά γαλλική λιθογραφία

ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Πάρ' το αλλιώς...

Μια μελέτη του ΙΟΒΕ προσπερνά τις αναχρονιστικές πολιτικές του Κώστα Γαβρόγλου στην Παιδεία και θέτει τις βάσεις ενός εξωστρεφούς προβληματισμού για την αντιμετώπιση των σημερινών και επερχόμενων προκλήσεων

Από τους
ΝΙΚΟ ΒΕΤΤΑ
και
ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟ

Η ΑΝΩΤΑΤΗ εκπαίδευση βρίσκεται και πάλι στην επικαιρότητα. Οι νέοι, όπως και οι οικογένειές τους, προβληματίζονται για τη στόχευση και ποιότητα των σπουδών που μπορεί να περιμένουν, ιδίως μετά τη δοκιμασία των εισαγωγικών εξετάσεων. Ταυτόχρονα, συζητείται σχέδιο νόμου που ρυθμίζει τη λειτουργία των ανώτατων ιδρυμάτων και που κύρια σημεία του δέχονται έντονη κριτική. Την καρδιά του προβλήματος επιχειρεί να αναλύσει μελέτη του ΙΟΒΕ που δημοσιεύθηκε πριν από μία εβδομάδα (*διαθέσιμη στην ιστοσελίδα www.iobe.gr*).

Η μελέτη διερευνά τις επιπτώσεις της κρίσης και της διαχείρισής της στα βασικά μεγέθη της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, στη χρηματοδότηση, στην έρευνα και τη συμβολή τους στην καινοτομία, την αξιοποίηση νέων τεχνολογιών, καθώς και τις συνθήκες

απασχόλησης και μετάβασης των πτυχιούχων στην αγορά εργασίας. Στη βάση των ευρημάτων της, ανέλυσε τις σημερινές και επερχόμενες προκλήσεις και, αντλώντας και από τη διεθνή πρακτική, έθεσε στο τραπέζι του διαλόγου σειρά προτάσεων. Είναι κεντρικής σημασίας ο δημόσιος διάλογος να μην αναλίσκεται σε ζητήματα που έχουν προ πολλού επιλυθεί σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες (*όπως της ασφάλειας φοιτητών και καθηγητών, της αποτελεσματικής διακυβέρνησης, της αυτονομίας και λογοδοσίας των Ιδρυμάτων*) και οι παρεμβάσεις πολιτικής να μην είναι στραμμένες προς το παρελθόν. **Είναι επείγουσα ανάγκη, το σύστημα εκπαίδευσης στη χώρα να στραφεί άμεσα στην αντιμετώπιση των σημερινών και επερχόμενων προκλήσεων.**

Ζήτημα κόστους

Η πρώτη πρόκληση που διαπιστώνεται αφορά τη βελτίωση της απόδοσης της δημόσιας επένδυσης και της αποτελεσματικότητας της ανώτατης εκπαίδευσης. Πώς δηλαδή θα πάνουν περισσότερο τόπο τα χρήματα των φορολογουμένων που δαπανώνται στα πανεπιστήμια και τα ΤΕΙ, που έχουν

πλέον μειωθεί κατά 24% σε σύγκριση με το 2009, αλλά, ως ποσοστό του ΑΕΠ, παραμένουν (2015) πάνω από τον μέσον όρο της ΕΕ, όπως και της ευρωζώνης. Πορευτικά για δεκαετίες τώρα έχοντας εξοβελιστεί από τη δημόσια συζήτηση το οικονομικό κόστος της ανώτατης εκπαίδευσης και υποκρινόμενοι συλλογικά πως οι παθολογικές της ανάγκες στη θρυλούμενη «υποχρηματοδότηση» από το κράτος, υπόθεση όμως που δεν επιβεβαιώνεται από τα δεδομένα, ούτε πριν από την κρίση ούτε και τώρα. Το κύριο ζήτημα δεν μπορεί να είναι η αύξηση της συνολικής δαπάνης, στόχος άλλωστε ανέφικτος, αλλά η πολύ καλύτερη στόχευση της χρηματοδότησης σε συνδυασμό με ένα σύγχρονο σύστημα διακυβέρνησης. **Ειδικότερα, όσον αφορά τη χρηματοδότηση της έρευνας, υπάρχει σημαντική υστέρηση από τον δημόσιο τομέα και, ακόμα περισσότερο, από τις επιχειρήσεις.**

Ποιος μπορεί να αγνοήσει το κόστος με τα μεγέθη που έχουν, πλέον, διαμορφωθεί; Το σύστημα δεν μπορεί να συνεχίσει να πορεύεται αγνοώντας πως πλέον ο αριθμός των ανέργων πτυχιούχων υπερβαίνει τις 270.000

(*από το 1.100.000 εκ του συνόλου*). Αυτοί πέρα από τη διάψευση των προσδοκιών τους, απειλούνται με απαξίωση των γνώσεων και των ικανοτήτων τους. Μεταξύ τους μάλιστα περιλαμβάνονται 25.000 κάτοχοι μεταπτυχιακού ή διδακτορικού διπλώματος. Υπάρχουν άραγε δικαιολογίες για να αγνοούμε ότι τα ποσοστά απασχόλησης των πτυχιούχων (62%) είναι τα χαμηλότερα στην ΕΕ, ενώ το ποσοστό ανεργίας είναι το υψηλότερο, έχοντας αυξηθεί στο 18% το 2016 έναντι 7% το 2009; Και όταν η μετάβαση στην αγορά εργασίας όσων αποφοίτησαν πιο πρόσφατα (*μετά το 2011*) είναι ακόμα δυσκολότερη, καθώς σχεδόν οι μισοί μόνον απασχολούνται (56%), το 36% παραμένουν άνεργοι, οι περισσότεροι από όσους εργάζονται μειώνονται με λιγότερα από 800 ευρώ τον μήνα, ενώ το 16% μειβεται κάτω από 400 ευρώ;

Η πραγματικότητα είναι ακόμα πιο οδυνηρή όταν αναλογιστεί κανείς ότι στα παραπάνω ποσοστά δεν συμπεριλαμβάνονται όσοι απασχολούνται σε θέσεις άσχετες με τις σπουδές τους ή κατώτερες των προσόντων τους και όσοι έχουν ήδη μεταναστεύσει στο

ΓΥΡΙΣΤΕ ΣΕΛΙΔΑ ➤

Το μέλλον της Εκπαίδευσης

συνέχεια από την 1η σελίδα

εξωτερικό, που εκτιμώνται ότι συνολικά ξεπερνούν τις 400.000, μεγάλο μέρος των οποίων είναι πτυχιούχοι. Πόσο όμως εξυπηρετείται το δημόσιο συμφέρον όταν ο Έλληνας φορολογούμενος επιβαρύνεται με το κόστος εκπαίδευσης των (Ελλήνων) γιατρών της Γερμανίας ή των (Ελλήνων) μηχανικών του Κατάρ, καθώς και επιστημόνων σε αντικείμενα που στο παρελθόν κατευθύνονταν σε εργασία στον δημόσιο τομέα ή εξαρτώμενη από αυτόν και που φυσικά δεν θα έχουν αντίστοιχες δυνατότητες για τα πολλά επόμενα χρόνια; **Χρειάζεται οπωσδήποτε εξορθολογισμός της στόχευσης.** Είναι, για παράδειγμα, σημαντικό να δαπανηθεί μέρος των χρημάτων, που ουσιαστικά σήμερα δεν φέρνουν αποτέλεσμα, για την ενίσχυση της τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης. Αυτή θα έχει χαμηλότερο κόστος για τον φορολογούμενο και, αν συνδεθεί σωστά με την αγορά εργασίας, μπορεί να δώσει ουσιαστική επαγγελματική διέξοδο στους αποφοίτους της. **Επίσης είναι σημαντικό να μπορούν να στρέφονται τα ιδρύματα σε εξειδίκευση, ιδίως σε μεταπτυχιακό επίπεδο, σε τομείς επιστημονικής και επαγγελματικής αιχμής.** Χωρίς ανάλογες τομές το σύστημα θα συνεχίσει απλώς να υποστηρίζει τη «διαρροή εγκεφάλων», ενώ όσοι έχουν ειδικευτεί σε αντικείμενα που δεν είναι εύκολη η μετανάστευση (όπως σε ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες) θα γίνονται όλο και περισσότερο εύκολα λεία για δημαγωγούς που θα τους τάξουν διορισμό στο Δημόσιο, που όμως δεν θα μπορούν να υλοποιήσουν. Αυτή η πορεία είναι αδιέξοδη.

Αιώνιοι φοιτητές

Επωφελής για όλους, μα πρώτα για τους ίδιους τους νέους, θα είναι και μια συνολική στρατηγική για την αύξηση των ποσοστών ολοκλήρωσης των σπουδών στα ΑΕΙ, καθώς, όπως έδειξε η μελέτη, **η ανώτατη εκπαίδευση στην Ελλάδα είναι ένα από τα πλέον ανοικτά συστήματα στην Ευρώπη** και διεθνώς, δίνοντας πρόσβαση σε περισσότερους από το 60% κάθε γενιάς νέων. Την ίδια στιγμή, όμως, τα ποσοστά (έγκαιρης) ολοκλήρωσης των σπουδών στην Ελλάδα είναι πολύ χαμηλά και, μετά την έναρξη της κρίσης, δείχνουν να μειώνονται ακόμη περισσότερο. **Ενδεικτικά, από τους εισαχθέντες το 2004 σε οκτώ πανεπιστήμια, μόνο το 68% είχαν ολοκληρώσει τις σπουδές τους 12 χρόνια αργότερα (τέλος του 2016).** Στα περιφερειακά ιδρύματα τα ποσοστά είναι ακόμα χαμηλότερα, ενώ μέσα στην κρίση μειώνονται ακόμη περισσότερο, είτε λόγω οικονομικής αδυναμίας είτε λόγω απώλειας των σπουδών.

Η συνεχής επέκταση της ανώτατης εκπαίδευσης τις τελευταίες δεκαετίες ανταποκρίθηκε στο αναπτυξιακό

πρότυπο που επικράτησε και βασίστηκε πρωτίστως στην κατανάλωση, μέρος της οποίας αποτέλεσε και η παράλογα κατακερματισμένη περιφερειακή διάρθρωση των ιδρυμάτων και των τμημάτων τους. Αυτό το πρότυπο έχει πλέον χρεοκοπήσει. Η σημερινή διάρθρωση της ανώτατης εκπαίδευσης δεν είναι συμβατή με το μόνο αναπτυξιακό πρότυπο που μπορεί να βγάλει τη χώρα από την κρίση και που βασίζεται στη διεθνή ανταγωνιστικότητα παραγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών με εξαγωγικό προσανατολισμό και υψηλή ποιότητα. Αυτό όμως απαιτεί καλά εκπαιδευμένο ανθρώπινο δυναμικό, που δεν προσφέρει το σημερινό σύστημα. Ειδικότερα, ένα νέο σχέδιο συγχωνεύσεων και συγκέντρωσης δυνάμεων είναι απαραίτητο. Σε αντίθεση όμως με το προηγούμενο σχέδιο, με ονομασία «ΑΘΗΝΑ», το νέο θα πρέ-

πει, με τα κατάλληλα κίνητρα, να έχει ως επίκεντρο τις αποφάσεις των ίδιων των ιδρυμάτων και ύστερα από αξιολόγησή τους με βάση διεθνή πρότυπα και γνώση και με εκπροσώπηση όσων συμμετέχουν στην παραγωγή. Καθώς οι ανάγκες της αγοράς εργασίας και των επιχειρήσεων δεν λήφθηκαν υπόψη στη φάση της ίδρυσης και επέκτασης των ανώτατων ιδρυμάτων, δεν αποτελεί έκπληξη ότι πολλοί απόφοιτοι οδηγούνται σε επαγγελματικό αδιέξοδο. **Η χαμηλή σύνδεση της εκπαίδευσης και της αγοράς εργασίας προϋπήρχε, αλλά η κρίση την επέτεινε, καθιστώντας πλέον τη βελτίωση της σύνδεσης τη δεύτερη επείγουσα πρόκληση σήμερα.**

Η βελτίωση της σύνδεσης της ανώτατης εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας και την απασχόληση προϋποθέτει, όμως, τη στροφή της ανώτατης εκπαίδευσης, και κυρίως των πανεπιστημίων, από την προετοιμασία για την απασχόληση των αποφοίτων στο Δημόσιο, στην απασχόλησή τους στον ιδιωτικό τομέα. Όπως έδειξε η μελέτη, ο κλάδος της εκπαίδευσης και της δημόσιας διοίκησης και άμυνας απασχολεί στη

χώρα μας το μεγαλύτερο μερίδιο αποφοίτων ΑΕΙ (το 35% έναντι 25% στην ΕΕ), και ιδιαίτερα των αποφοίτων πανεπιστημίων. Έδειξε επιπλέον ότι η μείωση της συνολικής απασχόλησης των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μεταξύ 2009 και 2016 οφείλεται αποκλειστικά στη μείωση της απασχόλησής τους στον δημόσιο τομέα, ενώ την ίδια στιγμή η απασχόληση στον ιδιωτικό τομέα αυξήθηκε, ιδιαίτερα μεταξύ των αποφοίτων ΤΕΙ.

ΑΕΙ και αγορά

Η ανάγκη για αλλαγή προσανατολισμού της ανώτατης εκπαίδευσης γίνεται εντονότερη αν επιπλέον συνεκτιμηθούν οι δημογραφικές επιπτώσεις (μείωση των γεννήσεων 20-25% μετά το 2010), που είναι ήδη αισθητές στην εκπαίδευση (μείωση μαθητών νηπιαγωγείων και δημοτικών σχολείων),

παράλληλη ενίσχυση της λογοδοσίας των μονομελών ή συλλογικών οργάνων διοίκησής τους, της αξιολόγησης των μονάδων και του προσωπικού τους, με έλεγχο των αποτελεσμάτων της λειτουργίας και διαχρονική σύνδεσή τους με τη χρηματοδότησή τους. Τα ΑΕΙ χρειάζεται να ενισχύσουν την ικανότητά τους να διαμορφώνουν τα ίδια στρατηγική και να διαφοροποιούνται μεταξύ τους, με εσωτερική οργανωτική ευελιξία και διευκόλυνση των διαδικασιών λήψης αποφάσεων, ώστε να μπορούν να αλλάζουν και να προσαρμόζονται στο εξωτερικά μεταβαλλόμενο περιβάλλον τους. **Κάπως σχηματικά, θα έλεγε κανείς ότι η ευελιξία που υπάρχει στην οργάνωση και διοίκηση των μεταπτυχιακών προγραμμάτων των ΑΕΙ θα έπρεπε, φυσικά με τις απαραίτητες προσαρμογές, να επεκταθεί και στα προπτυχιακά προγράμματα.** Και όμως, η κατεύθυνση του σχεδίου νόμου που έχει κατατεθεί είναι ακριβώς η αντίθετη.

Πέρα από την εκπαίδευση, χρειάζεται να ενισχυθεί η έρευνα στα ΑΕΙ και η συνεργασία τους με εγχώριες ή διεθνείς επιχειρήσεις για την αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της στην παραγωγή καινοτομίας, τομέας στον οποίο η Ελλάδα υστερεί σημαντικά σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Και υστερεί, ενώ διαθέτει πολύ σημαντικά πλεονεκτήματα, όπως αποτυπώνονται στα διεθνή συγκριτικά στοιχεία για τον αριθμό των ερευνητών, των δημοσιεύσεων και της απήχυσής τους, δείκτες στους οποίους η Ελλάδα έχει σημειώσει σταθερή βελτίωση τις τελευταίες δεκαετίες. **Η συνεργασία των ΑΕΙ με τις επιχειρήσεις για την παραγωγή καινοτομίας και η αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της έρευνας θα συμβάλει όχι μόνο στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και της ανάπτυξης της χώρας, αλλά και στη βελτίωση των εσόδων των ιδρυμάτων και του προσωπικού τους, και στον περιορισμό της «διαρροής εγκεφάλων» από τη χώρα.**

Συνολικά, η πολιτική για την ανώτατη εκπαίδευση δεν μπορεί να παραμείνει εγκλωβισμένη στο παρελθόν, αλλά πρέπει να απαντήσει στις πραγματικές προκλήσεις του παρόντος για να ανοίξει προοπτικές στο μέλλον. **Πολλοί λόγοι, οικονομικοί όπως και κοινωνικοί, καθιστούν αυτή την ανάγκη ιδιαίτερα επείγουσα.** Αλλωστε, ακόμη και μέσα σε μια περίοδο κρίσης και χαμηλής ευημερίας, μια κοινωνία όχι μόνο μπορεί αλλά και οφείλει να προετοιμάζει τις συνθήκες για την ευημερία των επόμενων γενεών.

*** Ο Νίκος Βέττας είναι γενικός διευθυντής του ΙΟΒΕ, καθηγητής του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών. Ο Αποστόλης Δημητρόπουλος είναι δρ Εκπαιδευτικής Πολιτικής της LSE, επιστημονικός υπεύθυνος της μελέτης του ΙΟΒΕ.**